

RÉGI NÉMET NEMZETISÉGI NÉPSZOKÁSOK ZICSÉN.

Gyűjtötte: Havasi István.

A Dunántuli Dombos vidék, ama táján fekszik a Balatontól délre mint egy harminc kilométerre ahol a hegy, vagy inkább a domb és völgy, észak déli irányban húzódik és a Koppányvölgybe végződik, mely kelet és nyugati irányban fekszik. Minden egyes völgyben kis patak csörgedezik. Ez a váltakozó hegy-völgy vonulat kezdődik Karád határában és megy egész Ozoráig, váltakozva majdnem mérnöki pontossággal a patakok déli irányban folynak a Koppány patakba, majd a Kaposba.

Egy ilyen völgykatlan keletkezésénél, melyet a Kiskoppány völgye és a hegyvonulat szegélyez, ahol Andocs, Kapoly, Tab Bábonygyer, és Daránypusztától a patak északra fordul és a Sióba folyik, ott ahol Kapoly és Tabbal határos fekszik Zics, német ajkú település volt, melynek népszokásait-e rövid kis leírásban örökítem meg.

S z ü l e t é s.

A születéseket még abban az időben semmi féle külső, vagy belső tényező nem szabályozta. Az a természeti törvények betartása mellett ment végbe. Elég gyakori volt a 7-8, sőt voltak 10-11 családosok is, de 2-3 nál kevesebb nemigen volt. Igaz, akkor nagy volt a gyermek elhalálozás. A megszületett gyereket a következő vasárnap már megkeresztelték, legtöbbször az édesanya jelenléte nélkül. A komasági viszony nem mindig a vérbeli rokonságon belül alakult, hanem inkább még a legénykori barátságból fakadt és ment nemzedékről nemzedékre, míg csak valamely oknál fogva meg nem szakadt. Ennek oka lehetett: valamelyik koma megbaszakadása, vagy halál, vagy haragos viszony keletkezett köztük. Rendszeresen ilyenkor keletkezett új "komaság" a legény vagy a leánykori barátságból. A keresztelésen ren, rendszerint a keresztanya, a szülésznő /bábasszony" voltak jelen. A keresztelés mindig mise előtt a sekrestyében kezdődött és a keresztelést előtt a baloldali kisoltárnál fejeződött be. A keresztelési szertartás végeztével a kisbabával, helyetfoglaltak a baloldali padosor első padjában, ez volt mindenkor erre a célra fönntartva. Ha nem volt keresztelés a bábasszonynak akkor is ott volt a megszokott pontos helye. A második padban az iparos aszszonyok ültek: asztalosné, kovácsné a borbély felesége stb. A jobboldali padban az elsőben a kegyur, vagy bérlője a családjával és a mindenkori osztálytanító, aki a gyerekekre vigyázott

A keresztelést követte a p a s z i t a, vagyis a nagy ke-

keresztelő ebéd. A kisbaba megszületésének kezdete óta szokás volt a komaebéd vivés, melyet a komaasszony /kwadrn/ szépen kiöltözve menyecske kendőben vitt mindennap, amíg a paszita meg nem volt. A komaebédet rendszerint egy új szép szalmavékában vitte a komaasszony. A tartalma: jó husleves, vagy borléves és egyéb husos készítmények. A tésztából: fánk, forgácsfánk, dió vagy mákos kalács, mindennap más-más változatban. De a leglényegesebb volt egy üveg vörösbort / azt tartották ettől sok a tej/ mely erre a célra külön vett kocsmái borosüvegben volt, és azt úgy kellett elhelyezni, a szalmavékában, hogy az üveg nyaka kilássék a vékából. Ez aztán belett terítve egy háziszóttos konyharuhával, melyet aztán a komaasszonynak a fején kellett vinni, az utcán végig látványosan komáékhoz. Erre a célra volt egy kitömött fejtekeres /kringl/ A tekeres szép színes ruhamaradványokból lett csinálva. A komaebéd rendszerint oly bőséges volt, hogy azokon a napokon a házi asszonynak nem volt gondja a főzésre, mert abból az egész család jólakott. / ezért szerette a szegényebb család a gazdagabbakat hívni komának. /

A kisbaba szépen fejlődött, amikor már karonülő volt gagyogni kezdett, rendszerint a nagyszülők tanították a következő játékokra: Salsi-malsi, kikfineli, élapoha, nasaziha, krazi-krazi-krazi stb. Fekvőhely a bölcső volt/Wiha/ Gazdagabbaknál szépen kifestet tulipános, a szegényebbeknél csak egyszerűbb volt.

A bölcsődal, vagy altató dal a következő volt:

Schlaf Kindlein, schlaf,
Dei Vatter hit die Schaf.
Dein Mutti hit die Lemelein,
Prinkt ein Sakfol Semelein.

Nagyobbacska gyerekekkel már paccsoltattak:

Pachi, pachi Hende zam, Was Wirt der Fatter pringen
Weise Strimf, róde Schu, dan wirt der Stefi springen.
Ha együtt voltak az utcából, több hasonlókorú gyerekek akik már járni is tudtak, azok összefogozkodva a következőt énekelték:

Ringe-ringe reuje, trei meza Kreie,
Trei meza Holrpuscha,
Kreiszemer ali : Husch- husch-husch.

Ekkor mind körbe jártak, legugoltak és kezdték előről.

Nagyobbacska gyerekeknek már verset tanítottak:

Suna-suna Seina, Laftmr iwer die Reina,
Laftmer iwera Klokehaus, Schau trei Pope raus,
Ani schpind Seida, Ani schpind Kreida,
Ani schpind ein roda Rock, Vür unser liebe Herkod.

Egy mási vers így szolt:

Han ein rohde Rock ferlorn,
Hab ein schipl hei kfunna,
Hei habich tr Khu keva,
Khu hadmer Milich keva,
Milich hab ich tr Khatz keva

Khaz hadmar Schmer kewa
 Schmer hab ich an Wirt kewa,
 Tr Wirt hadmer Wei kewa
 Tr Wein habich getrunge,
 Es Klazl ist fesunga.

Az ölben tartott gyerekeknek, rendszerint a Nagypapa ezt szokták mondani, amikor a térdére ültette és ütemesen emelgette a térdét:

Trisch- trisch- trill, tr Pauer had a Fill,
 Es Fill khoned lafa, tr Pauer wils fakhava,

Es Fill rend wek, tr Pauer fald in krosa-krosa Treck

Ezek voltak azok a versek, vagy altató dalok amit a kisgyerekeknek szoktak mondani, vagy énekelni.

K ö z ö s é g i é l e t .

A közösségi élet Zicsen már a kisgyerek korban megkezdődött.

A karon ülő kisgyerek, ha csak nem volt valami zord idő az anya karjánál fogva vitte magával a templomba, vagy egyéb szórakozó helyekre. A húsvéti föltámadási körmenet az valóságos gyerek bemutatónak volt, ki anyja karján, ki már az anyja kezét fogta s dőcögött a körmenetben. Ez volt a hosszú tél után az első kirándulás, amikor a menyecskék nem csak a kisgyerekeket, hanem az új ruhájukat is bemutatták. A kicsinyeket már nagyon korán hozzá szoktatták a templom járásra. Amikor a kisgyerek már elérte a három éves kort, már szülői felügyelet mellett ment a templomba és a szentélyben volt a helyük, míg csak nagyiskolások nem lettek. A lányok a szentély közepén egész az oltár lépcsőig, / sokesetben mikor a pap hirtelen megfordult a miseruhával meglebbentette őket/.

A fiúk az oltár mellett balról foglaltak helyet. A mindenkori templomatya vigyázott rájuk. A III.IV.V. VI. osztályos lányok a szentélyt a hajótól elválasztó hosszú falépcsőn helyezkedtek el, ezek voltak a "Stegerek" a fiúk a szentély jobboldalán a fal mellett álltak. Az iskolából kimaradt, illetve az ünneplő iskolába jártak, /hetenként kétszer/ csütörtök és vasárnap/ a lányok a baloldal mellék oltár előtt félkörben álltak, a fiúk jobboldalt a fal mellett ezek voltak a: "M i t e r e k" / középkeruak. Akik már az ünneplő iskolából is kimaradtak, lányok a kripta lejárata felett álltak egész az első padsorokig. A fiúk már a korus jobboldalán helyezkedtek el. Akik ezt a korhatárt elérték minden év újév napján a mise előtt foglalták el új helyüket.

A templomon kívül a mindennapi életben ez nem ment olyan simán. Itt belépőt kellett fizetni annak, akár a Stegerekhez, vagy a Mitererekhez, vagy a legényekhez, valamely csoportba be akart állni. Volt egy bandavezér és annál jelentkezni kellett bizonyos összeg befizetése után lehetett csak tag. A legényekhez való befizetésen kívül az új tagnak még "Pincé szert" is

kellett rendeznie, rendszerint szombat este amikor a vidéken dolgozó legények is itthon voltak, ameddig kedvük tartotta. Ezzel a pincszerrel vált a "Miter" legénnyé, illetve "Porst-tá". Ezen jelen voltak a korabeli barátok és az un. öreg legények. Ettől kezdve már táncolhatott a kocsmába. A lányok már "Miter" korban táncolhattak a kocsmában, hiszen sokan már onnét mentek férjhez.

A menyecskék a templomban az első padtól kezdődően a két padosor között helyezkedtek el, mely padosor köz szorosán meg volt telve, férjhezmenési sorrendben, legelőláltak az új menyecskék, utána az előzőévben férjhez mentek, majd fokozatosan az idősebbek, míg végül azok az idős asszonyok a korusalatt, akiknek a padban már nem jutott hely. Jobbról a férfiak, balról az asszonyok ültek a padokban. A fiatal asszonyok mivel nagyon szorosánáltak egymásmellett, majdnem minden vasárnap volt köztük aki rosszu let ki kellett vinni, ilyenkor a pletyka megállapította, hogy már áldott állapotban van. De nem minden esetben volt ez így, az akkori viselet is hozzá járult, mert derékban tulságosan elszorították magukat. A viselet svábos volt, népi, rakott bőszoknya, blujzzal, övvel "niederrel" átsatolva, hogy karcsunak lássanak. Az idősebb asszonyoknál a kendő "beliner", vagy bekecs "Pélz" volt a divat téli időben. A férfiak a jobb módúak prémes kabátban és csizmában jártak posztó bricses naárágban ünnepen. A lábbelinél sajátos divat volt a hosszuszáru kötött kapca, melyet az asszonyok házilag fontak és kötöttek. A kapca szára szépen mintázott volt, változatosnál- változatosabb népies mintákkal. Ezek meg voltak talpalva erős durva vászonnal, a kapca színe habfehér volt, erre huzták a papucsot vagy klumpát. /Füszfából készült facipő./ Akár milyen hideg volt abban nem fázott a lábuk. A fejükön perzsiánán án sapkát, vagy fülrehuzható posztósapkát. Az asszonyoknak nem igen volt hosszú kabátjuk, hétköznap a saját készítményű mintásra kötött belinerben jártak, melyet valamilyen tetszetős színre festettek. Lábbeliük a cifra tutyi volt, sajátkészítményű, melynek a lábfeji része különböző színű vásárolt gyapjuszálak "zwickl-wola" val volt mintássan bekötve. A tutyi többi része fekete házi gyapjuból készült. A gyerekek nyári időben egész iskolás korukig vászon gatyában és mezézláb játszódtak az utcán.

T á n c m u l a t s á g o k.

Az ünneplőiskolából kimaradt és a legényekhez felvett legényke már jogosult, hogy a kocsmába táncoljon, nagyon szégyenlős volt az első táncmulatságokon. Azok a lányok, melyekkel együtt járt iskolában, már régebben nagylányok lettek és körül udvarolták őket az idősebb legények, már a legtöbbje el volt jegyezve,

olyannyira, hogy a kezdő legénykéek már táncoltatás szempontjából nem jöhettek számításba. Leginkább az idősebb lányok, akik még nem voltak lekötve, rángadták elő a kocsmá sarkából a legénykéket és bátorították fel őket, így a későbbiek során már bátrabban viselkedtek. A serdülő korban levő legények, amikor a szerelmi ébredés kialakult bennük, nyilván a náluknál 2-3 évvel fiatalabb lányokon akadt meg a szemük. Ekkor vette kezdetét a mindég bátrabban viselkedő legény élet, a táncmulatságokon is érezték magukat egyenrangúnak az idősebb legényekkel szemben.

A táncmulatságok közül a legszokásosabbak voltak: A szilveszteri-ujévi, farsangi, esetleg husvét másnapján, május első vasárnapján, a bucsui, a nagyasszonyi, a szentmihályi szüreti bál és az adventi időszak beálta előtt a katalin, vagy erzsébeti bállok. A szilveszteri bálon különös népszokások nem voltak, azok mindig az évvégi hálaadó istentisztelet után kezdődtek. A muzsikások akkor kezdtek trombitálni, mikor a nép a litániából jövet a kocsmá mellett mentek el. Ezután kezdődött a tánc a lányok, legények már nem mentek haza átöltözni, hanem mindjárt a táncterembe mentek. A nősemberek előbb a feleségeikkel együtt hazamentek átöltözködni és amikor már javában ment a tánc jelentek meg. A kocsmá zúfolásig megtelt, ez szokott a legteltebb mulatság lenni, amikor is nem kellett vigalmi adót fizetni és ennyivel is olcsóbb volt a rendezőségnek. Az érdekesség az volt, hogy a nőemberek kikértek maguknak egy külön táncsorozatot, amikor a legények nem táncolhattak. Ezt nevezték "embertáncnak". A legények ez idő alatt az ivóban nótáztak, ivogadtak. Természetesen a szokásos "nőválasz" nem maradhatott el, úgy éjjélután, vagy reggel felé. Mikor a táncmulatságnak vége volt a trombitások kimentek a faluba a jobb-jobb modu gazdákhöz: Községi bíró, előljárok lakásához, ott újévet köszöntöttek, előbb egy dallal az ablakalatt, majd szóval: "Wier wünschen Ienen ein Glükliches Neijesjar." Ekkor előkerültek a pálinkás kupicák, kocintással köszöntötték egymást, sokszor világos reggelig szóló muri alakult ki. Mindenki vidáman lépte át az ujesztendő küszöpét.

A következő táncmulatság volt a farsangi három napos ez volt a legmozgékonyabb "Fasching". Ekkor táncolt a falu apraja nagyja. Rendszerint három farsangház volt, "faschinghaus" ahol még iskolások táncoltak. Ezek voltak a legérdekesebbek, ekkor tanultak táncolni. Az I-II. osztályosok tanultak táncolni. A II. második csoportban táncoltak a "Stegerek" a nagy iskolások nekik is sok nézőjük volt, meglátogatta őket a "Schulmeister" az iskola vezető, vagy igazgató tanító, ezek már rendszeresen szé-

szépen táncoltak. Ezeknek szoktak csinálni a lányok rozmaringos kalapot. "Faschingstrauss". A kalapszallagjára rozmaringos keskeny szallagokból csinált virág csokort helyeztek el. A virág csokrok különböző szinekből készültek, azt rávarrták a rozmaringra és úgy tűzték a kalapra, hogy az karikára érjen körül. Szép és látványos volt. A kocsmai mulatság vasárnap kezdődött és tartott hushagyó keddig, éjjel 11 órakor megszólaltak a harangok és a táncnak vége lett. A vasárnapi tánc különös esemény nélkül ment végbe. Hétfő délután még a legényeké volt, de este már a fiatal nős emberek kiszorították a legényeket ez az est az övöké volt. A zsufoltság akkora volt, hogy a legények el sem fértek a teremben. Kedden ismét délután kezdődött a tánc ekkor szoktak "pricsázni" ez abból állott, hogy a kocsmáros bezárta az ajtókat észrevétlenül, két legény megjelent az egyik deszkát hozott, a másik egy kendőből font font korbácsot "Plumsak", vagy parásszedőt "Feierzaa" a deszkát lefektették a padra, a zenekar egy waltzert játszott és amikor a táncos odaért a lánnyal a Prics irányában, magával rántotta alányt a deszkára fektették és korbáccsal egy párat a fenekére ütöttek, persze a bőszoknyát fölhajtották a combig. Ilyenkor volt nagy riadalom, sikoltozás, de addig nem lett vége míg minden lány a Pricsre nem került.

Hushagyó kedden 11 órakor, mikor a harangok megszólaltak, vége volt a táncnak a lányok hazamentek. A legények még folytatták a dáridozást. Rendszeresen együtt itták a rövid italokat. A hangulat csak most kezdődött csak igazán. Mivel zenélni nem lehetett a bőgőssel elfujadták a nagylámpát a bumbárdóval, addig kellett neki belefujni míg a lámpa el nem aludt. Aztán ittak ki örömben, ki bánatában.

Kakas agyonütés.

Hanvazó szerdán, még a farsangi hangulat mámorának hatása alatt a legények újból összejöttek a kocsmánál, ilyenkor volt szokás a papréten a "kakas agyonütés". Ez abból állott, vásároltak egy kakast, rendszerint a tojás szedő asszonytól, majd aki részt kívánz venni a játékban annak jegyet kellett venni /amolyan tombola jegy féleség volt/, csak úgy vehetett részt a kakas agyonütésben. Ez abból állt, hogy a kakast beletették egy kosárba, lekötötték, majd egy gödröt ástak, beletemették, úgy hogy csak a feje látszott ki. Akkor jöttek a legények sorjában egy hosszú ruddal kb. 50 méter távolságból, egy riasztó pisztolyal, lövéssel jelt adtak a bekötött szemű legénynek, aki megindult a kakas irányában, amikor elérte azt a távolságot, hogy a pozna /rendszerint egy dióverő pozna/ elérte a kakas fejét, akkor újabb lövés hangzott el jelezvén, hogy elérte azt a távolságot, amikor lesujthat a kakasra, illetve

illetve annak fejére. Háromszor lehetett lesujtani, ha nem találta el, akkor jött egy másik legény és ez mindaddig ismétlődött, míg valamelyik eltalálta a kakas fejét és ő lett a győztes. A kakas rendszerint megszédült, vagy meg is döglött, ezt aztán a kocsmárosné elkészítette és közösen elfogyasztották. Míg a kocsmárosné a kakas elkészítésén foglalatoskodott, addig a legények elmentek a lányosházakhoz egy kosárral, egy meszelővel, vödörbe kevert sárgaföldes malterrel és ahol a lányosháznál nem adtak tojást ott a házelejét a csucsfalat bemeszelték a sárgaföldes habarccsal. Természetesen, csak egy-két csikot huztak, jelezvén, hogy itt nem kaptak tojást. A tojást aztán eladták a tojás szedő asszonynak és az árát megidták. Amikor a kakas megkészült és a tojás árán kapott pénzből fedezték az ebédhez szükséges italt megebédeltek, mulattak. / Ezt a szokást legalább már több mint ötven éve nem csinálják. /

Még egy különös szokás volt farsang táján, pontosan huszagyót megelőző csütörtökön, ez volt a "mocskos csütörtök" / Schmuziger turostag / Ezen a napon, csak az asszonyok szoktak pincészt rendezni, melyen férfiak nem vehettek részt. Csak csupa-csupa asszonyok lehettek jelen. Töbnyire az egy rokonsági kötelékbe tartozók szoktak összejönni. Egy másik rokoni csoport másik pincében jöttek össze, rendszerint a szőlőhegyben. Szóval a férfiak nem lehettek jelen, de hucfutságból az ablak alá lopozkodtak és kihalgadták az asszonyok miről beszélnek, vagy kíváncsiskodtak, hogy mulatnak. Ez a szokás elég sokáig tartotta magát, de később a férfiak bevonásával, és leginkább a háznál. Ezekén az összejöveteleken, már csak földidézték azokat a régi szokásokat, mint a "schmuziger turostag". Ez a szokás is teljesen kiveszet. Már csak annyiból emlégetik vicc képpen, mikor is van a te nevednapod? Ja már tudom mocskos csütörtökön.

A farsangi mulatságokat követte a nagyböjti időszak, amikor hust és zsiros ételt nem ettek, csak olajjal főztek a pogácsa zsirtalan volt, kemény alig lehetett elrágni, meg az olajban sült hordos káposzta, babfélék, az ecetes bab megfőzve, hidegen vöröshagymával. Husvét vasárnap reggelén oldódott a negyven napos böjt, ekkor került elő a kövesztett sonka.

Husvétvasárnapján tánc mulatságok nem voltak, esetleg más napján, ezen különös események nem voltak. Locsolás nem volt divat nálunk. Hanem volt nagyszombaton este, mikor a legények rongyból készült ember bábút / Puzlmant / csináltak, ahol nagy lány volt a háznál és a rongyból készült készült bábút fölakasztották az udvarban levő rendszerint akáca fára. Azzal a vicces megjegyzéssel: hogy a "Völegénye fölakasztotta magát, ha nem

vették észre, akkor simán ment a dolog, de ha észrevették és a legény még fönt volt a fatetején a -- legénytársai, csk el-el futottak-- neki könyörgöre kellett venni a dolgot, hogy el ne náspángolják. Volt eset amikor egy idősházaspárból olyan boldondott csináltak: a férj aki szeretet a kocsmában elmaradni a felesége egyedül volt otthon, és amikor a legények elkészültek a bábuval az / akasztott emberrel/ már logott a fán, kihívták az asszonyt és mutatták neki, hogy az ura fölakasztotta magát az asszony elhitte és siros hangon mondta: "Pista-Pista mért tetted ezt velem, mikor annyira szerettelek, Ó ezt a szégyent, Istenem-Istenem, még egyszer gyere le a fáról". Persze a dolog akkor vált tréfássá, amikor a Pista jó ittas állapotban haza jött a kocsmából. Ő volt a falu tehénpásztora. /Kihaldr/.

Voltak még nagyszombaton éjjel, nem mondható szép szokásnak: a kapukat kiemelték, kocsit széjjel szedték és a ház, vagy az istállótetőn rakták össze, lányosháznál a pitvarra tojás helyet lócitromot a nyuszi fészekbe, mint ha a nyuszi tojta volna. De a kisgyerekek nagy gonddal nagy gondal készítették a fészket és a nyuszi reggelre teletojta tojással, ez volt a gyerekek számára a legnagyobb öröm. Az andocsi bábos virágvasárnapján, bábos sátort állított föl a templomelötti téren és a keresztülők vásároltak a keresztfiuknak, lányuknak báblovat, vagy bábbabát, a legények a lányoknak nagy tükrös bábszívet. A nagymamák a húsvéti kalács tésztaájából alakítottak ki nyuszi formát és mikor az kisült a gyerekeknek volt a legkedvesebb ajándékuk, meg amit a keresztanya vitt: mézeskalács, bábló, bábbaba, de legszinbolikusabb volt a piros és a himestojás.

Régi hagyományainkra vezethető vissza a május első vasárnapi táncmulatság, az ugynevezett "májusfa tánc". A legények május elsőjére az erdőből egy szép sudármagas, szék koronájú leginkább gyertyán fát állítottak a kocsmá elé, földiszítve színes krepapírral, meg néhány üveg sör diszelgett rajta. Ezt aztán az elsőlegények május első vasárnapján zenekari kísérette körül ugrálták, táncolták. Később kiemelték leginkább a mulatság végén. A gyerekek május elsejét megelőző estén a kerítést kitűzdelték leginkább bodza fa gajjakkal, mivel akkor még más fa nem volt lombos. Tehát így ünnepelték május elsejét.

A következő nagy jelentőségű táncmulatság a bucsu volt. /kherwei/ Zicsen a bucsu napja július 2-án volt " Sarlosboldogasszony", ezt követő vasárnap tartották. Szűzmaria látogatása rokonánál Szt. Erzsébetnél. Ez mivel a rokoni látogatást szimbolizálta, rengeteg vendég érkezett a környékbéli falvakból:

Nágoos, Miklosi Szorodad, Pusztaszemes, Értény, Lajoskomárom
Többnyire német ajkú falvakból, akik a házassággal voltak roko-
ni kapcsolatban. A kocsmai táncmulatság is oly zsufolt volt, hogy
a falubeliek kiszorultak és délután nem igen táncolhattak. Ekkor
a "bucsubárány" / Kherweilaml / nyújtotta a nagy látványosságot.
Az elsőlegények megvettek egy félév körüli bárányt, melynek már
szép hosszú gyaøjua volt és azt kipántlikázták, fejére koszorut
fonytak, kidiszitették és zenekari kísérettel levezették a koc-
ma előtti térre. Előző nap, vagy a bucsu délelőttjén bejárták a
falut és tombola jegyet árultak a legények. A kocma előtti té-
ren volt a sorsolás a jegyeket egy kalapba rakták, jól össze ke-
verték és valamelyik legényke kihuzott egy tombola jegyet. Aki-
nek a jegyszáma egyezett a kihuzott számmal az nyerte meg a bu-
csubárányt. Ez nem volt ám olyan olcsó bárány, mert a nyertesnek
több áldomást kellett sokszor fizetni, mint amennyit a bárány
ért. A bucsu nagyon egybeesett az aratás kezdetével. A legszor-
gosabb munkaidő volt a vendégek még estefelé haza mentek, mert
az aratási munkák sürgrdték őket.

A legközelebbi táncmulatság nagyasszonykor volt aug. 15-
én . Ez nem volt olyan nagyszabásu bál, hisz ekkor meg a cséplés
ideje volt. Régebben nyomtattak és a szél végezte a tisztítást.
Később jöttek a járgányok, vagyis a lóhuzó masinák. /Struzmaschi/
Csak a század forduló táján jöttek a gőzgépek és a benzin moto-
ros cséplőgépek. Tehát a munka szorgos volt és ezért nem voltak
olyan nagyszabásuak a táncmulatságok, leginkább egy harmonika
nyekegett.

Az őszi Szentmihály táján tartott bálók annál terjedelme-
sebbek voltak. Sok esetben az Olvasókör rendezésében, híressek
voltak a szüreti bálók, utcai felvonulással. Ez abból ált, hogy
a legények / csikoslegények / Bőgatyában, cifra mellényben, csiz-
mában, árvalány hajas kalabban lóháton, egy éllövással vonultak
föl az utcán. A lányok szép magyrruhában egy négyökrös szekéren,
melyet rendszerint az uradalom adott, vonultak föl. Ezt követte
a hegybíró, hegypásztor a kisbíró a dobbal, egy lófogatós para-
raszt szekéren, a sarágjában egy csapra vert kétakos hordó, a
/ csapon természetesen csak víz csordogált/. Aztán jöttek a hu-
moros jelenetek: rongyos zsidó, tollas zsidó, a tolatat szorta
a közönség felé, a cigányok sok gyerekkel, kocsin sok teknővel,
egy rossz gebével, a kerekek kivoltak cserélve az első volt há-
tul, a hátsó volt elől, kéményseprő a létrával és leghátul a
bohócok. Az utcai felvonulás után a kocsmában kezdődött a tánc.
Természetesen jelmezben. A táncterem kivolt diszítve, kreppapir-

ral, de a leglátványosabb volt a terem közepén a mgnnezetre hat-
szögletes drót háló volt kifeszítve, melyre aztán különböző ka-
tegoria beli szőlők voltak fölaggatva. Középen a legnagyobb, leg-
szebb példány csüngött, ez volt a legdrágább, majd a sarok szőlők
, szintén válogatott nagy fürtök és középen a mezőnyben az aprobebb
legolecsobbak. Amikor a szőlőlopás a kezdetét vette a kisbíró ki-
dobolta: "Közhirré tétetik, kezdődik a szőlő lopás". Bemondta a
kategorikák szerinti szőlők árát. Ekkor a csöszlányok és legények
tánc közben figyelték a közönséget és akit rajta fogtak a lopáson
azt, a hegybíró elé cibálták és a megszabott szőlőfürt értéke
szerint kellett kifizetnie. Este volt a szépség verseny, jegyek
lettek árusítva és a jegyre rá kellett írni a lány nevét és amelyik-
nek a legtöbb jegye, illetve szavazata volt az lett a "Szépség-
királyné". Itt rendszerint két csoport versengett egymással és
ha az egyik kiszimatolta, hogy a másiknak mennyi szavazata van,
akkor a másik rálicitált. Ezen és a szőlő lopáson a rendezőség-
nek szép jövődelme lett. Rendszerint azok a lányok lettek jelölve,
akiknek már régebbi udvarlojuk volt, vagy akiknél ez alkalommal
kezdődött az udvarlás. A nyertes "Szépség királyné" táncoltatásával
folytatódott a bál. Először egyedül a párjával, majd azok táncol-
tatták, akik a szavazatukat ráadták. Volt ilyenkor nagy áldomás
ivás, nótázás.

Voltak szüreti bálok amikor nem volt felvonulás, csak tánc
szőlőlopás és szépség verseny ez volt a "mezitlábás szüreti bál"
De ugy is volt, hogy csak táncmulatság volt Szentmihály táján.
Ennek oka rendszerint valami természetes cspás, vagy háboru volt
az oka.

Az adventi időszak előtt, ugy Katalin, vagy Erzsébet tá-
ján, szokott még táncmulatság lenni aztán szilveszterig nyugalom
volt. A karácsonyi ünnepeken nem volt semmiféle zajos mulatság,
helyébe lépet az István és Jánosok névnapí köszöntése, mely rend-
szerint a szőlőhegyben "pincészer" formájában lett megünnepeelve.
Ilyenkor már volt friss kalbász, hurka, pecsenye és egyéb innyenc
falatok, melyekre jóízűet lehetett inni a frissen fejtett borból.
Tehát táncmulatságból és vigalomból a régi időben nem volt hiány.
Sok alkalmi mulatságok voltak: sorozáskor, vagy bevonuláskor,
ilyenkor csak valami harmónika szolt. Ez töbnyire engedély nélkü-
li volt, este tíz órakor zárórával végződött.

A bandázás a fonóba. / Spin Stuva /

A téli estéken, legények lányok sorjában házról házra jöt-
tek össze, hétköznapokon a fonóban /Spin Stuva/ a lányok pörgedte
a rokkát, a legények vagy kártyáztak, énekeltek, vagy a lányok ki

rül incselkedtek. Kirántották a fonófát és csak csókért adták vissza, vagy a szálat megszakították, szóval addig bosszantoták a lányokat, míg azok megunták és abba hagyták a fonást, hogy szorakozhassanak, vagy meséket mondtak. Később fölváltotta a rokkát a kézi munka: horgolás, himzés, kivarrás. Vasárnap este nem dolgoztak, csak játsdtek a leggyakoribb játék volt a "fordulybóha", de még régebben: "Dugó a korsóban" / Stofer in Krug / voltak a legelterjedtebb játékok. A szülők ilyenkor nem voltak odahaza, így a fiatalok bátrabban mertek hancurozni, játszani, veszekedne, csókolodzni. Ez volt a legjobb alkalom, hogy a szempárok találkoztak, amelyből aztán később igaz szerelem lett. Ahól ilyen szerelmi viszony létrejött, azt a lányt a legény haza kísérte. Ilyenkor aztán megindult a suttogó pletyka a faluban és ezt az asszonyok már úgy könyvelték el, hogy ebből házasság lesz. Ez volt a faluban a legtermészetesebb házassági kapcsolatok megteremtése. Nyári időben az utcán volt az összejövétel a házak előtti fapadon, vagy voltak farönkök egy-egy lakatlan üres telken és azon üldögéltek. Mikor már jól kibeszélték magukat összefogodszkodtak legények, lányok és az utcát végig nótázták. Leginkább az akkori új nótákat gyakorolták. Volt rá eset, hogy a kakastollas csendörök ezt megzavarták éjjeli "csend háborítás" címén, durván szét zavarták a társaságot, a kerítést átugorva, menekültek a mezőbe, volt akit a puskatus vége el is ért.

Lakodalmi szokások. / Hohzeit /

A lakodalmak leginkább két részre tagozódtak: az egésznapos és a félnapos lakodalom. Az egésznapos lakodalmat a jobbmóduak tartották. Ez kezdődött délelőtt tíz órakor misével, utánna volt az esküvő. A szegényebb családok, csak félnapos lakodalmat tartottak, ez csak d.u. három óratájban kezdődött, mise nélkül, csak esküvő volt. Mind a kétesetben volt a lakodalmi előkészítő, vagy előeste / Kranzlawed / ez abból állott, hogy avőfények ezen a napnak délelőttjén a vendégeket hívták meg, akik hivatalosak voltak a lakodalomra, úgy a vőlegény, mint a menyasszony részéről. A vőfények pántlikás bottal / leginkább nágypálvával / dalolva járták a falu utcáit, ahol a vendégek laktak és versel köszöntötték a lakókat. Német háznál németül, magyarháznál magyaruk mondták a vendég hívót és a köszöntést. Ime egy kis izelitőt belőle:

Vendég hívó.

Szerencsés jónapot adjon az Uristen!
 Ahogy Ő akarja legyen mindenképpen.
 Jövetelünk okát elmondom én bőven,
 Egy szépünnepség van nálunk készülőben.
 Legyen köszöntve-e ház minden lakója,
 Mind a hányan vannak, öregje apraja.

Völegény urunknak keressük meg párját,
 Hogy boldogan járják a házaseset utját.
 Szombaton délután lesz a lakodalom,
 Melyre tisztelettel Önöket meghívom.
 Először kísérik az isten házába,
 Hól összekötik őket hitnek láncával.
 Esküvő után az estebéd kezdődik,
 A jóízű falatot a szakácsnék már főzik.
 Utánna táncolhat ki-ki a párjával
 Mulathat mindenki a magy szép hangjával.

Délután a vőfények összehordták az asztalokat székeket, padokat és azokat a kellékeket, melyek a lakodalomhoz szükségesek voltak. A koszorus lányok pedig az edényeket, tálakat, tányérokat, evőeszközöket hordták össze, leginkább kidiszitett kosarakban. És vissza vitték az akkor már kiszült kuglof sütöket. Esté egy hármónikával vacsora után éjjelig táncoltak, sokszor a hangulat oly magasra hágott, hogy sokan a lakodalomra már teljesen eláztak, vagy megrekedtek és az igazi ünnepi lakodalmon, már csak kábult fejjel, vagy félbetegen tudtak megjelenni.

A legszebb esküvő a délelőtti misés esküvő volt, amikor a rezes banda trombitával játszotta az egyházi énekeket is. Nagyon régen a menyasszonyi ruha sötét lila volt és csak koszoru, fátyol akkor nem volt, csak később lett a menyasszonyi ruha fehér és jelent meg a fátyol. Az esküvő a mise végeztével volt, a násznagyok rozmaringos almával kipántlikázva, ajándékozták meg az esküdtető papot, ez még ma is szokás. Visszatérve a lakodalmasházhoz kezdődött a menyasszonytánc /praudreija/ ekkor a zenekar egy-egy rövid keringőt játszott és mindenkinek kellett a menyasszonnyal táncolni. A templomba menés előtt volt a menyasszony és a vőlegény kikérő. A vőlegényt a lakásától kísérte a menet a menyasszonyos házig itt is mondtak verses kikérőt:

Tisztesség adassék a vendég seregnek,
 Áljon le a zene, a dobok ne peregjenek,
 Völegény urunknak jött el az órája
 A legény élet utját Ő többé nemjárja.
 Bucsuzom szüleim, drága testvéreim,
 Minden ki itt vagytok kedves szeretteim.
 Az én utam most már, másirányban vezet,
 Ég titeket áldjon, mindenért köszönet.

A zenekar rázendített egy indulóra és mentek a menyasszonyos házhoz, ahol őt is kikérték és bucsuztatták:

Menyasszony kikérő.

Mély csendet kérek, ez ünnepi pillanat
 Tisztesség adassék-e csodás perc alatt.
 Itt a vőlegény a menyasszonyos háznál,
 Legyen jelen Ő is a szép bucsuzásnál.
 Bucsuzom most tőled drága édesanyám,
 Ki fölneveltél s voltál nekem dajkám.
 Köszönöm tenéked, minden lépésedet,
 Ezért legyen köztünk örök a szeretet.

Kedves Édesapám töled is bucsuzok,
 Elválni Tőled, de nehezen tudok.
 Drága testvéreim, hozzátok is szólok,
 Szivességetekért köszönetet mondok.
 Régi barátaim! Lányok és legények,
 Mostanában már én nem leszek köztetek.
 Teljes erőmből és szivből kívánom,
 Ki-ki mielőbb, párjára találjon.

-.-.-.-.-.-.-.-.-.
 Induljunk el szépen a szent esküvőre,
 Így majd szíváinkbe a boldogság lép be.

Rázendítt a zene indul a násznép az esküvőre. A déelőtti esküvő után, illetve a mennyasszony tánc végeztével, kezdődött az ünnepi ebéd. Régebben az ujpár a szobasarkában foglalt helyet jobbról és balról a vőfények, koszorus lányok a násznagyok szembe ülték velük. Az örömanya, örömapa nem ült az asztalhoz. Ők a vendégeket kínálták, mindenkit biztattak, hogy egyenek sokat. Az asztalokat, székeket, padokat hordták be a terítésnél a koszoruslányok segítettek. Az ételeket fiatal menyecskék hordták fel, mindenegyes ételféleségnél külön-külön verses köszöntőt mondtak:

Amikor a levest hozzák

Szerncsés Jóestét adjon az Uriste,
 Legyenköszöntve, ki jelen van itten.
 Először hozzuk a jó forró levest,
 Ettől lesz az ujpár igazán szerelmes.
 A lesből szálnak mámorító illatok,
 Ezért mindenkinek jó étvágyat kívánok.

Szokás volt az ünnepi ebéd, vagy vacsora alatt a mennyasszony cipő ellopása. Az asztal alatt észrevétlenül, - természetesen ezt a mennyasszony mosolyogva tárta - és még oda is nyujtotta a lábát, hogy a gyerek könnyedén letudja húzni. Azután kibujt az asztalalul és fölmutatta a cipőt. Majd megkezdődött az alku-dozás, hogy menniért adja vissza a cipőt. A cipő váltság díj-ját a vőlegénynek kellett kifizetni.

Szokás volt az ünnepi ebéd, vagy vacsora alatt a kásapénz szedés, régebben köleskását "Kherschepraj" is tálaltak. Ekkor szokott lenni egy humoros jelenet: Egy asszony fölöltözött maszkába bekötötték a karját, mid ha a forró kása leforázta voln a szakácsnéz utánozta, jajgatott egyik kezében egy hosszú meszelő volt a másikban egy főzőkanál volt, / ha nem jóhelyre nyult a főzőkanállal odaütött az illetőnek / Volt még egy társa is aki egy gyékény szatyorban szedte a pénzt, mely összeg a főszakácsnéé lett.

Az ünnepi ebéd, vagy vacsora után hozták a rétest, fánkot dios, mákos kalácsot, kuglofot. Régen nem voltak tornyos torták, és mindenféle krémes sütemények.

Amikor a muzsikások megvacsoráztak kezdődött a tuss fujás. A rozmaringos pohárból mindenkinek inni kellett. Egyik fiatal ember állandóan töltött, a másik tácán szedte a pénzt,

ki-ki mennyit szánt és ez az összeg a zenészeké lett. A zenészek mindig egy halgatóval kezdték:

Majd, ha egyszer kisangyalom véled együtt lehetnék,
Kérni fogjuk a Teremtőt, hogy egymásé lehessünk.
Boldogságunk lesz az áldás, tilalom az esküvő,
Temető a szép menyország, csókod lesz a kísérő.
Adj egy csókot egy utolsót, ugysem élünk már soká
Temető a szép menyország csókod lesz a kísérő.

Ez a régi időben nem maradhatott ki, mindég ezzel kezdődött, ha trombitások voltak a zenészek. Ma mindenki bemondja mi a legkedvesebb nótája, aztán abból huznak egy kis rövidke kis veset. Vacsora után a vőfények kihordták az asztalokat, a lányok az edényeket és kezdődött a tánc. Itt dolga végesztével mindenki táncolhatott. Akik táncolni nem szerettek azok egy asztaltársaságba verődtek és egész éjjel dalolgadtak. Kezdetben olyan nótákat, melyre kényszerültek sokat inni és bizony nagyon sokszor előfordult, hogy a bort szerető ember berugott és haza kellett vinni.

Éjfél után, vagy reggelfelé kezdődött az a menyecske tánc vagy ajándék tánc. Ekkor a mennyasszony a koszorút letette és másik ruhába öltözött. A fejét menyecske kendővel kötötté be. Régebben, csak természetbeli ajándékot szoktak adni az ujaszszonynak selyemkendőt, az ujembernek legtöbbszörre egy inget. Később rátértek a háztartási cikkek ajándékozására, mikor már a selyemkendő divatját vesztette. Különböző ét, ivó eszközöket, vagy valamilyen háztartási gépet, szőnyeget, amivel az új pár az önáló életet megkezdhetette, sokan ma is készpénzt adnak. Itt a zenészek egy rövid keringőt játszottak és mindenki fizetett a zenészek részére a kitett tálcába tette a pénzt.

Éjfél után, vagy reggelfelé terítették ilyenkor leginkább kocsonya került az asztalra. Hajnal felé már szállinkoztak haza, rendszerint trombita kísérettel, ilyenkor szokták mondani: "Hazafujatta magát". A jómulatos vendégek, azonban kint tartottak világos reggelig, amikor kivonult az egész lakodalmi sereg és annak a lakására mentek, aki korábban hazament anélkül hogy valakitől elbucszott volna. Ahogy mondani szokás volt "Angolosam meglépett". Őt aztán az ágyból huzták ki és tragacson vitték vissza a lakodalmas házhoz. Sok-sok mókás jelenetek játszottak le ilyenkor. Többek között a trombitásoknak fölkellett menni a fára, vagy a háztetőre és onnét trombitáltak. Ilyenkor már mindenféle pikáncs nóták kerültek elő. Sokszor délelőt tíz órakor lett vége a lakodalomnak. A vőfények hazapakolták az asztalokat, székeket padokat, a lányok nagy kosárban az edényeket, kuglósütőket és újból este lett mire mindennel végeztek. Nagyjában így nézett ki egy falusi lako-

dalom, nem kevésbe került 3-4 disznó, egy fiatal úszó, vagy tinó a tyukokat a vendégek vitték, ebből lett a lakodalmi leves, többnyire lehettek két-háromszáz személy. Legkevesebb 7-8 akó bor szóott elfogyni, de azt mondták megérte, mert a híres jó lakodalsokáig emlegedtek. Régebben az ujpár a szülőkkel maradt együtt. a lány került többnyire a férfi házába. Ez itt vagy megszokott vagy megszökött. A fiatalok az istállóban töltötték a nász éjszát, voltak akik egy mulva elváltak, de legtöbb helyen már jelentkezett a kisbaba, itt minden rendjén volt.

Szüret, disznóölés.

A szüret következett időrendben, mely leginkább október közepén végén szokott lenni. Ilyenkor ugyan csak össze jött a rokonság, hogy vidáman megbeszélhessék a szüretet, mert a szőlővel a nyár folyamán, annyi keserves munka volt, kapálták, kötözték fattyaszták, nő meg 3-4 szer meg is permetezték. különösen a hazai fajtakat kellett nagyon megpátyolni. De akinek nohája volt, annak szüretkor jött meg a baja. Nem volt ott vidám szüret, mert a szőlőszemeket mind a földről kellett fölszedni. Az olaszrizling, kadarka, szlanka, otelló ezek szüretelése már vidámabban ment. A szőlőt faedénybe szedték, fakádba darálták, régebben lábbal "pitlibe" zuzták, fa préssel préselték és fahordóba tárolták. Segédeszközök voltak: bocskás, sajtár, finak és tötike. Leginkább pitlibe zuzták egy dorong segítségével, aztán beborították a kádba. A pitli kb. 20-25 literes nagyságu faedény volt leginkább fenyőfából, elipszis alakú sajtár az oldala 40cm. magas volt, az egyik dongája hosszabra volt engedve és azon egy hosszukás alakú lyuk volt vágva, ahová az emberi tenyér belefért és így volt hordozható, rendszerint kettő volt belőle, hogy az egyensúly könnyeben volt tartható. Évközben vízfordáshoz használták az állatok itatásához, mivel túl messze voltak a kutak az utcán / két-három háznak volt egy kutja / a pitlivel nagyobb mennyiségű vizet lehetett szállítani. Így az itatás hamarabb megoldódott. E kis kitérő után térjünk vissza a szüretre. A piros vagy vörösborokat kádon hagyták, míg egy kicsit forrni nem kezdett. Ekkor eresztette a forrásban levő mustot a bocskásba és finakkal merték a fertály sajtárba és vitté le a pincébe a hordóba. Előzően a hordók jól kilettek mosva, csöpögtetve. A hordókat nem töltötték egészen tele, kb. kétarasztnyi hézagot hagytak azt ellátták kotyogóval és amikor a kotyogó elhalgatott a must lefört és kezdődött az üllepedés és aztán színig föltöltötték. Ekkora már megjelentek a szomszédok is és egy más borát kostolgadták a szinét vizsgálgadták és mindenki el-el mondta a

maga vélelményét. Kezdődtek a hangos muris esték, hamarosan a borban nóta is volt. Izlelgedték- bírálgták és mondogadták ebből: "Finom bor lesz" / von ten kips, feiner Wein./ Persze ahhoz, hogy a bor valódi jó aromát vegyen fel, többszöri fejtésre van szükség a teljes megéréshez augusztusban volna az ideje. Persze akkorra már sokhelyen el is fogyott, ha vetőmagra lenne szükség sokhelyen kiveszett volna a szőlő.

Mikor a borok szépen letisztultak, ragyogtak, mint a kristály úgy december második felében kezdődtek a disznóvágások. Ez a gyerekek nagy öröme volt. A disznóölés napját megelőzően, voltak az előkészületek: Üstházak, katlanok rendbehozatala, fölállítása sokszor rögtönzött üstházat kellett rakni. A forrázóteknő, a rendfák előkészítése fölállítása, de a legfontosabb volt a kések köszörülése. A Böllér a /Schlachtmeister/ akkor találta jónak a disznót, vagy nagyon kövérnek, ha az ujjával megbökte a hátát és azon egy kis mélyedés volt található, mert akkoriban a zsiron v volt a hangsúly. A vastag szallonna ez volt akkoriban a valuta és ez csak a magolica disznóban volt megtalálható. Kb. egy vagy egy és fél éves disznó volt a vágásra a legalkalmasabb 160 170 kg. súly körül. A svábok nem perzselték a disznót, hanem hatalmas ugynevezett forrázó teknőben forrázták- kopasztották. Ez volt a kisgyerekek legnagyobb öröme, mikor ők is részt vehettek kiskannállal a kopasztásban. Ilyenkor a Böllér megviccelte őket: "Akarsz egy gyűrűt"? Igen - mondta a kisgyerek- hát akkor dugd be ide az ujjodat és az bedugta a disznó fenekébe és az szép sárga lett aztán volt nagy röhögés, mert sikerült a gyereket becsapni. Forrázás után a bontószékre/Hackstock/ került a disznó és ott kapta meg az utolsó tisztogatási munkát, amikor is borotfa éles késsel az esetleges elmaradt szőrszálak is lelettek borotfálva. Kilettek vágva a hátsólábon az inak és az inaknál fogva lett fölakasztva a rendfára, ahol hidegvizzel lelettemosva az tán kilette zsigerezve és kétfelé hasítva, itt már jutott munka az asszonyoknak is a belek szétbontása, kimosása, megvakarása. Aztán a féldisznó újból a bontószékre került és fölletett strancérozva. / verstransiert/. Külön a sonkák, oldalas a szallonna, a zsirnak való, a kalbászhus külön, a karaj külön és ekkor már a szakácsné leste a cigánypecsenyének valót. De a leglényegesebből majd csak nem megfeledeztem a disznóvágás kezdetén nem maradhatott el, hogy a gazda ne snapsszal kínálja a segítéseket a kisüsti törköl pállinkával. Ezt délig napközben is megismételték. Az aprotékok belekerültek a kövesztőbe: tudó. máj egy fél fej mind az ami a hurkába való volt. A bőrke le lett huz-

va és a zsigerekkel együtt ment a kövesztőbe / abálóba, dagadóba/ németül/Kreuzl supa/ ebből lett a hurkának az anyaga. A kalbászhus finomra lett ledarálva, majd megfelelően fűszerezve a vékony be-
lekbe lett töltve. A svártli annyiból különbözött a kalbásztól, hogy abba került a kövesztett és ledarált bőrke. A töltögetés hurkatöltővel /Worstspiza/ lett töltve. A hurkák és a svártli ki-
lettek kövesztve kétórás csendes tűz mellett. Még vissza volt a X legünnepélyesebb aktus a vacsora, vagy disznó tor. Ha több disznó lett vágva, sokanösszejöttek a rokonságból. Sokféle innyenc fa-
latok kínálták magukat. Nem kellett sokat enni, csak mindenből egy kis kostolót máris mindenki jolakot. A legkedvesebb volt az orjából készült leves a főthús tejfelestormával. A töltött káposz-
ta peccsenye, nó meg a sokféle tötélékek savanyó uborkával. A né-
meteknél nagyon divat volt az aszalék /Huzl/ kaláccsal ez aztán már betette a kaput -szokták mondani é

A disznóölés valóságos házi és rokoni ünnepszég volt a csa-
ládban. Összejöttek a testvérek azok gyerekei az unokatestvérek és azok gyerekei. A vacsora alatt a főböllérnek gondott kellett fordítani a kövesztőben levő hurkákra és a svártlira, hogy azok jól átfőjjenek, de ne hogy széjjel főjjenek, vagy esetleg nyer-
sek maradjanak. A teljesen forrásban levő vízben lettek belerak-
va és két orahosszáig bent voltak, de akkor a tűznek, csak ép-
pen pislákolni kellett alata. Időközönként valami szuró eszközzel / vékony kopott kés vagy kötött/ megkellett böködni és mikor már szép sárga lé jött, lehetett arra következtetni, hogy a kövesz-
tő már jó. A gyomrok alapos megböködés után, prés alá kerültek kb. huszkiló volt az a súly amivel terhelve lettek.

Vacsora alatt szokás volt, hogy az ablakot váratlanul megzör-
gdték, ez azt jelentette, hogy megjött a levélíró. Szás volt ilye-
ilyenkor, vagy nagyon jóbarát, vagy nagy haragos volt a levél
író. Ilyenkor kiteregdték egymás szennyessét.

Nagyjában így hangzott egy levél:

Ich grüße die Schlacht Kompani!

Die Sau hat über lang gekrischet, der Schlachtmeister hat
seine Schtumft Messer nicht auf gute plaz gestochen. Er het
sollen der der Sau iere Arsch gesestochen, dan hat sie nicht
solang gekrischen. Die Khechin sol im der Sau iere Arsch praden.
Die Khehin sol der Sau ire tikke Schvaf essen, dan werden sich ú
unter eine kurze zeit sich mesten. Die Mithilfen solen sich
sat fressen mit dem Plud, und Bradworst, dan könnten Sie hercaft
tringen von dem Rodenwein.

"Beste gesundheit,
Das niks trin plébt".

Ilyen és hasonló leveleket komponáltak, teletüzdelve mindenféle pikács szöveggel. Nagyon nagy szokás volt a maskarázás, leginkább a lányok és legények öltöztek fel maszkába. A legények nőnek a lányok legénynek öltöztek. Volt velük egy nyekergő harmonika vagy szájharmonika, kezükben egy-egy főzőkanál, ha valaki kíváncsiskodott oda-oda ütöttek a főzőkanállal. Egynek volt közülük tarisznyája és meg-meg rakták kalbásszal, hurkával. Ez a maskara banda végigjárta az egész falut, akik csak abban a napban disznót vágtak. Volt egy másik maskara társaság a kisgyerekek, akik rendszereint a közeli rokonságból tevődtek. akiket, ha föl is ismertek, úgy tettek mind ha nem ismerték volna föl őket, valami furcsa megjegyzést mondtak és a gyerekek elnevelték magukat és lerántották az álarcot, volt jóízű nevetés és falatozás. Sok felnőt, jóbarát legtöbbszörre szomszéd, csak a sapkáját fordította meg és maskarának tette magát, hogy egy kis kostolóval megkinálják, nő meg fölhajthatta a csutorát. A disznóölés sokszor notázással végződött, sokhelyen egybekötötték valami házi ünnepséggel: névnap, házassági évforduló, vagy eljegyzéssel.

Másnap a sok kalbászt fölakasztották a füstölőre, amíg a kalbászok szépen megpirultak. Aztán ezt szokták pakolni az embereknek, mikor az erdőre jártak fát kitermelni. Délben tüzet raktak mellé állították a pintes üveget borral, vagy csutorát a hurkát, vagy szallonát a tűzön megmelegítették. A szallonát bevagdalták, kétágu fára huzták a csöpögő zsirt a kennyérre kenyték, erre aztán lehetett jóízűet inni a csutorából, vagy a csatos pintesüvegből. Ez így ment napokon keresztül, míg a favágási szezon betartott.

A birtok viszonyok.

Zics község nagyon régi település. A csánkiféle monográfia szerint, már 1296-ban Pápai tizedet fizetett, valami kilenc család. De a település még réggebbi a mostani Öregszőlőhegyben a szőlő föld forgatása közben "kelta" eredeti sirra bukkantak. A leletet valami Kamberer nevű földbirtokos a század forduló táján a pécsai muzeumba helyezte. Feltételezhető, hogy honfoglaláskor már település volt. Szláv eredetű népek laktak itt. A falu kétrészre tagozódott, alsó és felső zicsre. Felsőrész a törökhodoltság idején teljesen elpusztult. Így lett a mai település főutcája amely Kapoly felé vezet "Ujváros" / Neustift /, melyet még ma is így neveznek. A tanácsházán őriznek egy térképet, mely Bécsben készült 1790-ben, melyben két templom romot tüntetnek fel. Az egyiknek a helyét még ma is Templomdülőnek neveznek. A másik a volt urodalmi dülőben "Csicsrinek" nevezték ezt a dülőt mert a tulaj-

lajdonos kishaszon bérebe adta a falu lakoságának. Mind a kéthelyen a templom körül temető volt. A hatvanasévek elején a traktorosok szántás közben emberi koponya és lábszár csont maradványokat forgattak ki. E sorok írójának dédapja egy egész falrészelt emelt ki a templomdülői romtemplom maradványaiból 1970 körül. Ugyan akkor megtalálta a ásás közben a kehely alsó részét, melyet ugyan csak a pécsi muzeumba helyeztek el. Jelenleg a templom helye most már nehezen kivehető, teljesen egyenlővé lett téve a föld színével. A régi falu amely a patak / forrás közelében/ helyezkedett el a házak helyei még ma is kivehető a domborzatok alapján. Nagyon jó kivehető és megállapítható a vizesmalom helye, mely egész közel volt a forráshoz. A malom környékén víztároló volt ez is még jól látható. A malomhoz vezető ut és onnét Nágocsra vezető ut szintén kinyomozható a Keresztfai és a Hamuházi dűlőben, valamint a nágocsi réten a patakon átvezető töltés is jól látható. Az ut szerpentinesen ment a nágocsi határban a homokos gödör mellett. A régi ut maradványa még ma is megvan a gödör széle akácfával benőve és még ma sincs művelve.

A régi öregek elbeszélése szerint a forrás egy szer úgy fölött, hogy állítólag a falu elöntését veszélyeztette. Ekkor össze fogtak az egész falu és gyapjuval megtöltött zsákokkal tömtek el. A földhányás még ma is látható. Mindenesetre egy bővizű forrásról lehetett szó, hogy egy vizesmalmot eltudott hajtani.

A birtokok két részre tagozódtak: Urodalmi rész és telkes jobbágyi rész. Ez utóbbi még kétrészre tagozódott: telkesgazdák és kisházásokra. Vertl pauer und Klaheiserß. A telkesgazdák birtoka általában negyed telek, féltelek, háromnegyed telek és négyegyed, vagyis ez volt az egészhely./Kansi sessio/. a fertályhoz tartozott a közöslegelő, mely 77 részből állott. Ezt nevezték "Urbéri legelőnek", majd később közbirtokosság lett és legutóbb "legeltetési társulat" lett a neve. A közöslegelőre, csak telkesgazdák hajthattak ki, ezek képezték a társulást. A nem tagoknak "fűbért" kellett fizetni. A kisházásoknak is volt külön legelőjük, de ők fölosztották ez volt a kisházás páskom. Mivel legelő joguk nem volt, csak "fűbér"ellenében hajthadták a jószágaikat. Nagyon régen az az Urodalom is adott legelőt az ugynevezett "Vastics, vagy kisdíósi" részen, az öregek azt beszélték, hogy akkor a jószág az egészlegeltetési szezon alatt állandóan kint volt, Szengyörgynaptól,- Szentmihályig, nem lettek naponta haza hajtvva, a jószág egy"számadóra"volt bizva.

A közöslegelő:"Csente-Scendi" akácfával beültetett terület volt a multszázad végefelé lett beültetve. Kb. 8X8-as kötésbe.

A fák gyorsan fejlődtek és a huszas- harmincas évek alatt lettek kivágva és utanna már gyökérsajjak útján szaporodtak. Sűrűen behállozták a területet és hamarosan ritkítani kellett. A kitermelés szakasosan történt, cédulahuzással egy- egy cédulán a megszámozott fák voltak írva, fertály után esett három, vagy négy fa. Ez szakasosan történt, hogy a legeltes biztosítva legyen.

A közbirtokosság élén az elnök ált, választmányi tagokkal. Hatáskörébe tartozott a fakitermelés megszervezése, az apaállatok beszerzése, selejtezése, értékesítése. Ugy csufulták " Bikabiró". A fakitermelést tervszerűen osztotta be, hogy minden évben jusson egy kevés. A szakasos betervezés lehetővé tette, hogy az évi faszükséglet nagyából biztosítva volt.

A közöslegelőből 199-ben egy része ki lett parcellázva, vagyis magántulajdonba ment át. A parcellázást jog után, illetve telek utáni mennyiségben mérték föl. A vármegye jóváhagyááa kellett hozzá. Zicsen egy Krammer József nevű táblabiró ellenőrzésével hajtották végre. Ennek voltak ellenzői is. Például egy geiger nevű telkesgazda, aki nem akarta a parcellázást, mikor ellenére mégis megtörtént, az első szántás alkalmával a következő megjegyzést tette: " Bánom ezt a szép gyöpot fölszántani ". Később a dülöt is " Bánomnak " nevezték el és még a mai napig is az a dülő neve.

A Sessiok 1897-ben tagosítva lettek, vagyis négy dülőben helyezkedtek el. Ezek a következők voltak: Szőlőkön kívül, akinek ott nem jutott a Hegyjáróban kaptak, Hamuházi, Hoszszucsente, akinek ott nem jutott a Szénégető völgyben kapott, a Keresztfai dülő, akinek ott nem jutott a Templomdülőben lett kiegészítve. Ezek a dülők képezték a negyed, fél, háromnegyed és egészhelyes Sessiokat. A Sessiohoz tartozott még a hosszú rét, az Öregszőlőhegy, az Újszölő, a Közöslegelő, és a fölparcellázott Bánomi dülő. A fertályhoz tartoztak a Ketye utca / most Deáf. utca/ a belsőségben levő házhelyek és a kültelki rész, mely a Keresztfai dülőből lett levonva. Így egy egészhely ki-tett : 24 kath-at. aközöslegelőn kívül ez megfelelt 40.000 négyszögölnek. Egy-egy negyedtelek megfelelt 10.000 négyszög ölnek.

A paraszti birtok viszony később nagyon megváltozott az által, hogy az urudalmi földek el lettek adva és fölparcellázodtak. A helybeli jobb módu gazdák vásároltak, de sokan vettek más községből jövők is. A kisházások a már említett s felosztott Páskomi volt közöslegelőn kívül még Kenderföld-

del és házhelyel, melyen a lakóház ált rendelkeztek.

Az elsővilágháboru után a nagyatádi Szabó István féle föld-reform során, házhelyhez és földhöz jutottak, elsősorban azok, akik a háboruban részt vettek és a hadiözvegyek, ez egy és három hold között váltakozott. Ezt a területet az urodalomnak kellett "Vagyonváltás" fejében leadni ezt nevezték "Proletár" földeknek. Zicsi politikai község tulajdonát képező a régi faluvég fölött fekvő kb. 40 kath. nyi terület házhelynek lett kimérve és a községföld helyet a község kapott a tabi Grof tulajdonában levő területből. Gr. Welsersheimb Zénó, adta a legtöbb földet a föld reform során, mivel neki a zicsi határban elég nagy mennyiségű föld területe volt.

Eddig a paraszti, szecessios földekről beszéltünk, de volt a zicsi határnak nagy kiterjedésű urodalmi terület is, melynek a Zichy család volt 700 éven át a tulajdonosa, a község és a templom kegyura. Több majorságra tagozódott. A központ a Zich helység a falu alsó végén volt a kastélyal. Hozzá tartozott: Ketye, Varjak Gyalud, régi nevén Golád, tuskos és Margitpuszta. Varjak és Tuskos 1914-ben leégett. Varjakot fölépítették, de Tuskost nem, csak egy birkaakol maradt, később az is lelett bontva, csak a kut maradt meg napjainkig. Zichy birtok a század fordulóján az akkori három örökös: Zichy Mihály a festőművész lányai, Zsófia, Olga és Mária örökölték. A birtok nagyon eladósodott és a birtok egyrésze eladásra került. Az új tulajdonosok: Siegler, Wodjaner, Percel Gál, valószínűleg a tabi Grof is akkor tájban szerezte meg a zici határban levő birtokát. A Siegler-é lett a Ketye egy része és a Margitpuszta. Ettől északra fekvő terület a Wodjaner, Percel kezébe került. Ez a birtok nem sokáig volt a tulajdonukban. 1912-ben kifarcellázásra került. Ekkor tájban kerültek be sokan: Páriból Kocsoláról, sokan vettek Nágocsiak és sokan a Zicsiek közül is. Ezeket a dülöket nevezték és még ma is annak nevezik: Wodjaner, Percel és Gálványnak. A zicsi féle birtokból vett a varjaki dülöben a pusztával együtt 400 kath-dat Morvai Miksa, aki az apossával együtt Lévai N./ mind a ketten zsidók voltak./ De bérlői is 1922-ig. A varjaki dülöben sokan vettek zicsiek is. Volt még egy vizesmalom Alsógyaludon ezt meg Néetegresről Kristof Kálmán és Simon nevű kisparasztok vették meg. Kegyurnak mondatta magát, mivel kegyuri birtokból vett és lett tulajdonos. A vizes malom még a negyvenes években üzemelt. Ami megmaradt a Zichy család birtokából, az kb. 1200 kath. a csicsriné tulajdonában maradt. Leánykori neve: Flesch Lucia volt.

A jelenlegi műemlék templom 1786-ban lett felszentelve. Zichy Ferenc győri megyéspüspök, segéd püspöke végezte. Az oltár kép Szűz Mária látogatása Erzsébetnél, ekkor van a templom bucsujaja Julius 2-án, magyarul Sárlosboldogasszony, napján illetve azt követő vasárnapon. A templomot freskok díszítik. A hagyomány azt tartja, hogy S T E F A D R F M E I S Z T E R Osztrák festő készítette. A festő szignója az "umbrella" hátsó oldalán található. A jelenlegi művészeti kutatók, művészet történészek, ezek nem Dorfmeister tartják a festőnek, mivel a tonusai eltérnek a többi festményeitől. A freskok még elég jó állapotban vannak, egy kis kiigazítással nagyon szépen fellehetne újítani. A szentély fölötti a " S z e n t h á r o m s á g o t ábrázolja, valami nagyon különleges módon: A második isteni személy nincs rajta, csak a jelvényei a nagykereszt -- a megváltás keresztje -- a hely, melyet kisangyal nyújt az Atyaisten felé, a kereszténység első századaiból jelvény I H S betűk. Az Atyaisten a jobb kezével átkarolja a földgömböt, tetején a jogarral, balkezevel int, vagy jelez valamit. A földgömb alsó harmadán látható a "sátán" kígyó alakjában, mely a földgömböt teljesen átkarolja és kémkedve figyel, mikor esphet le áldozatára. Aztán látható két főangyal és még sok angyalkák akik az Atyaisten körül lebegnek.

A hajóban lévő freskó, az A n g y a l i üdvözletet ábrázolja, ahol Szűz Mária imádkozik és Gábor főangyal hírül viszi a megtestesülés titkát. Az imazsámoly mellett látható egy szalmakosár liszttel. Szűz Mária sötét-lila ruhában van ábrázolva, úgy mondják a freskok készítésé idején a lila szín volt a mennyasszonyi ruha. A lila színű mennyasszony ruha a század elején szűn meg.

A harmadik freskon angyalok viszik a koronát egy párnán, valószínű Szűz Mária megkoronázása.

A jobboldali mellék oltáron: Nepomuki szent János a gyonási titok védőszentje. A baloldalin szent Borbála képe látható. A portré az építető Zichy József és feleségét ábrázolja. Meg kell említenem a Templom kriptáját, melyben írásos bizonyítékok szerint, itt van eltemetve Zichy József, felesége Julianna és 16 gyermekük. Továbbá Zichy Mihály szülei, Zichy Sándor és felesége Eperjesi Julianna. Sándor 1834-ben, felesége 1887-ben haltak meg. Emléküket egy csikos márvány lap őrzi a szentélyben. A kripta lejáróján levő fedőlapon latin felírás olvasható többek között: a "Mauzoleum" a Zichy család kiváló tagjainak számára lett temetkezési helyként létesítve.

A templom újbarokk stílusban épült. Az építőmester neve is-

meretlen. A jelenlegi toronysisak már a harmadik tornysisak a tetőszerkezettel együtt eredetileg fazsindely volt. 1887-ben újították fel a toronysisakot, amikor újból az eredeti "hagyma" alakú formát, ugyan csak fazsindelyből és pirosra volt festve. 1922-ben. Kőszegi Antal plébános ideje alatt restaurálva lett a templom. Ekkor már a külső álloga nagyon rossz állapotban volt. Teljesen új tornyot és tetőfedést kapott, de ekkor már nem lett fazsindelyes. A tető cement cseréppel a torony bádoggal lett fedve. A torony ekkor már elvesztette a régi eredeti formáját és helyette egy egyszerűbb, olcsóbb kivitelezésű bádoggal "turosacskó" formájú lett. A felmenő falak is átlettek festve és a festék hamarosan levedlett és magmaradt a régi eredeti vakolat. A templom oldalfalán 5-7 cm.-es repedés látható ez készítette az akkori képviselőtestületet arra, hogy Szalai János plébános irányításával, hogy a műemlék templomot újra restaurálni kell. Ekkor már a Műemléki Felügyelőség hozzájárulása is szükséges volt. Az Országos műemléki Felügyelőség ragaszkodott a régi hagyma alakú toronysisak vissza állításához. Itt már belett vonva az Egyházmegyei hatóság részéről Takács Kálmán mérnök javaslata is. Az Ő utatása és javaslata szerint indultak meg a felújítási munkák. Először a toronysisak, melyet Veldi Mihály ácsmester végezte. A munkálatok alatt megállapítást nyert, hogy a tetőszerkezet is el van csuszva a korhadt gerendák és szalufák miatt. Szükségessé vált az egész tető szerkezet felújítása. És az oldalfalak repedése miatt, szükségessé vált a beton koszorú elkészítése és az elkorhadt átkötő gerendák, vasgerendával való kicserélése. Újból az Országos Műemléki Felügyelőséghez kellett fordulni és Dr. Barcza Géza osztályvezető személyesen jött le és megállapította a tetőfelújításának szükségességét, mondván: "a freskokat minden körülmények között meg kell menteni", ezzel hozzájárulását adta az anyagi támogatásnak, mivel a kislétszámú község a pénzügyi fedezetet és az önkéntes adakozást már krzdte sokalni. Bálint Sándor a Művelődésügyi Minisztériumnak osztály vezetője közreműködésének ajánlatára az Építészeti és Városfejlesztési Minisztérium utasítására a Műemléki Felügyelőség újabb 70,000Rrtal járult hozzá. A Veszprémi püspökség is hozzájárult 30,000 forinttal, Lékai László püspök ur kegyes jóvotából. A tetőszerkezet elkészítését a és a betonkoszorú megcsinálását a Takács mérnök ur utatása szerint a Műemléki Felügyelőség a következőképpen rendelte el: 40 cm. vastag, a falszélességének megfelelően betonkoszorút kell csinálni és az átkötő gerendákat /vasgerendákat/ beágyazni. A tetőt a még felhasználható gerendákkal

az egész tetőt deszkával kel lefödni, ezt kövesse jóminőségű külföldi kátrány papir lefedése, utánna a lécezés és ekkor következett a "miemlék pala"-val való lefedése. A miemlék palát a Nyergesujfalui gyárban, külön ,egrendelésre gyártották le. Az "Ujélet Mg. T.Sz.tehergépkocsiával lett meghozva 11,000 drb. Tátrai "enő gépkocsi vezetővel két fordulóval. Az ácsmunkát Brücher István kisiparos ácsmester végezte. Ezzel az eljárással a freskok nagyon hosszú időre meglettek mentve. Hátra van még a legnehezebb feladat a freskok felujtása. A templom előtti téren levő vaskereszt 1832-ben a Siegler család állitatta még egészen jó állapotban van.

O l v s ó k ő r .

Az olvsókőr 1907-ben alakult és 1908-ban hagyta jóvá az illetékes minisztérium a működését. Szentiványi Béla osztály tanító Siegler Ferenc ny. főhadnagy és Kajdi Béla jegyző kezdeményezésére. Az alapító tagok közül megemlítő: Frisch Jakab tanító , Máj József, Kelemenics János, Toth György, Gerbovots István, Pflieger István, Házlinger József, Schneider István, Asboth János és Ferenc és még sokan mások. Alapszabály szerint működött: A Z I C S I O L V S Ó K Ő R - néven az alapszabály szerint, minden 18. évét betöltött magyarállampolgár tagja lehetett, két régebbi tagnak kellett ajánlani a közgyűlés felé. A legfőbb szerve volt a közgyűlés, melynek élén az elnök állott, további tisztséget betöltők voltak: jegyző, pénztáros, háznagy, könyvtáros és a választmány tagjai. Ekkor még saját székháza nem volt, bérelt helyiségben jöttek össze a tagok. Gazdag könyvtárral rendelkezett a nagy magyar iroknak: Jokay, Gárdonyi, Mikszáth, stb. kasszikus művei mind megvoltak. Azonkívül megvolt a T o l n a i V i l á g l e x i k o n , Tolnai Világtörténelem, a Földművelésügyi Minisztérium által adományozott mezőgazdasági szakkönyvek. Ujságok közül a Tolnai Világlap, képes heti lap, Magyarság a legnagyobb napi lap, Népujság heti lap és az idők változásainak megfelelő folyóiratok. Célja volt: A német nemzetiségű falut a magyarhaza iránti szeretetet felébreszteni a magyar hazafiságra nevelni. Nem mint ha ez eddig talán hiányzott volna, itt mindenki érzelmileg jó hazafi volt, de azért szükség volt a helyes magyarbeszéd, a szóbőséget is elsajátítani, magyar szindarabok tanulásával a helyes kiejtést a magyar helyesírást megtanulni. Erre hivatva voltak a tanítók és a papok is.

Nagyon szép volt a temetkezési részvét, melyen, ha tag, vagy hozzátartozója halt meg, zárt sorokban kivonult az egész

tagság fekete kokárdával a mellükön. Négy lámpatartó és a menet élén a gyászlobogóval. A zászló egyik oldalán a megfeszített Krisztus képe, és a másik oldalon a feltámadt Krisztus volt látható, nagy nyomtatott betűkkel ez a felirat: Z I C S I O L V A - S Ó K Ő R . A gyászmenetben a zászló ment elől, utána a tagok kettes sorban és a koporsó mellett a lámpatartók, széles fekete válszallaggal.

A tagság a vasárnap délutánját, ki-ki a tetszése szerint tölthette. Ki olvasott, ki sakkozott, kik a hét politikai eseményeit meg, csak hazárt játékot nem volt szabad üzni. Sokszor éles politikai viták alakultak ki, pedig a falu általában egységes politikai nézetet vallott. Nagy hírnévnek örvendett a dalárda, illetve az énekkar, mely többnyire több szolamu férfi korusból állt. Nagyon híres volt a nagypénteki és a husvéti passió, négy szólamba. A téli időben a népszínművek betanulásával és azok előadásával foglalkozott az arra rátermet fiatalabb tagság. Az első világháboró után az első ilyen előadása volt a F a l u r o s s z a . Ez felejthetetlen és maradandó élményt nyújtott a falu lakosságának. Aztán játéva lettek még a S á r - g a c s i k ó , a Pirosbugyeláris. Az Igloi diákok, a Betyárkendője és még sok-sok színmű. A műkedvelői előadásokból jelentős bevételre tett szert az Olvasókör és ezek a bevételek adtak alapot arra, hogy egy megfelelő székházat tudott saját erejéből építeni.

Egyszóval az O l v s ó k ű r nagyon alkalmas volt a falu kulturszomjának a kielégítésére. Tagja is volt a falu lakosságának kilencven százaléka. Nem volt itt különbség, hogy valaki iparos, vagy gazdálkodó, a különböző foglalkozású üzö emberek mindenben egyetértettek és példásan összefértek. Gazdálkodók az elmúlt hét munkateljesítményeiről beszéltek, vagy vitatkoztak, az iparosok arról beszéltek, ki merre hól dolgozik különösen az építőiparban dolgozók, kik többnyire vidéken dolgoztak. Voltak fiatal aranykalászos gazdák kikhez az idősebb gazdatársaik kérdéseket tettek fel a korszerű gazdálkodásról feszült figyelemmel halgadták. Különösen azok a gazdák akik a fiaikat néhány évmulva odanőnek, hogy fiaikat is felvegyék. Általában az volt a meglátás, hogy ezeket az iskolákat a kormányzat felfogja szapitattni. Ezt az életiskolájának lehetett tekinteni. Szükségességét látták annak, hogy ezeket legalább megyei, vagy járási szintre emeljék. Ebben a községben tizen végezték el ezt az iskolát, ebből kettő főiskolára ment egy doktorizált.

A nagyolvasó terem másik sarkában, élénk politikai vita alakult ki. Schmidt Márton az Olvasókör háznagya, régebben Pesten volt villamos kalauz / szociáldemokrata / érzelmű ember volt. Itthon két tehénkével gazdálkodott az egy fertály szesszió földjén kb. 8 kath.-on. Felháborodva tette le az ujságot az asztalra és mondja: -- Hát ez a Bethlen kormány egyebet sem tud, mint a gazdasági váltságért a r i a n o n i békeszerződést az ország megesonkítását hibáztatni. Pedig nézzük meg S e i z o t , nálunknál sokkal kisebb ország, háromféle hivatalos nyelve van és mégis boldog ország a nép megelégedett, pedig nincs is termő földje. Mi itt gyönyörű trmőföldekkel rendelkezünk és a gazdák eladosodnak, már jónéhány alol elcsuszott a talaj. A váltság okát nem Tranonban kell keresni, hanaem egy egészséges földreformot kellene létrehozni..... / Sokan helyeselték /-- majd folytatta -- A mi nagyuraink akár milyen rosszul gazdálkodnak is nem lehetnek tönkre, mert a birtok kötött, majd csak hoznának olyan törvényt, amely a kötöttséget feloldaná és el lehetne árverezni a birtok egy részét, hogy így a ksigazdák föltudnának fejlődni közép gazdaságokká, mindjárt enyhülne a gazdasági váltság.

Most már mindenki abba hagyta az olvasást, a játékot és fölfigyeltek a hangos vitára. Egy fiatal tag, aki Gazdasági iskolát végzet, de a politikában még nemigen volt jártas, csak annyit tett hozzá és hivatkozott a Nagyapja mondására, hogy mi parasztok nem tudjuk elengedni a nagyurak kezét, mi nem vagyunk "/szervezettek/ " Wier sind nicht organizert." Ezért volna szükség a ksigazdák nagyobb iskolázottságra. Majd így folytatta: -- A legutubbi országgyűlési választáson is ki lett a képviselőnk? Heirich A és Fiai cég az Űllői uton az ország legnagyobb vaskereskedője. Mit érdeklí azt egyáltalán a mi választó kerületünkben a mezőgazdaság helyzete? Magától értetődik, hogy mint kormánypárti képviselő, csakis a nagyipar és a nagy kereskedelemet képviseli, ha egyáltalán felszolal is a parlamentben, csakis az Ő érdekeikben szolal fel. A mi érdekeinket a Ksigazda párt volna hivatott képviselni, de sajnos még képviselő jelölt sem volt. A jelenlegi koalíciós kormány ugyan hívta a Ksigazdapártot is, hogy kapcsolódjék a kormányzásba, de ezt Eckhard Tibor a párt vezetője, azzal utasította el, hogy neki "rész hatalom" nem kell. A kőri tagok közül már sokan készülődtek hazafelé az etetéshez a gazdák szóvá tették amár hosszan tartó szárazságot, hogy jó volna már egy kis eső, mire a Müller Jánosbácsi közbe vágott és idézte a Kosman Jánosbácsi szavait: -- Esőért, megg rossz kabátért nem kell imádkozni, az ugyis meg-

jön.-- Ha sok volt az eső, akkor meg azt mondta:

-- Most már annyi esik, hogy ebből már a szegényembernek is jut. Volt neki még egy aranymondása: Nincsen olyan igazság amiben egy kis hamisság ne legyen.

Igy telt el az Olvasókörben, egy-egy vasárnap délután. Az őszi időtájban, ugy karaácsony felé szokott lenni az évi közgyűlés, amikor egy-egy év eredményességét mérlegelte a tagság. Ezeken a közgyűléseken szokta választani a tagság a választmányi tagokat, esetleg a tisztikar felujítását. Egy ilyen közgyűlés alkalmával a tagság javasolta, hogy egyes ujságokon, napilapokon változtatni kellene, különösképpen a Magyarorszag című napilapról volt szó. Ez az ujság már nagyon régen jár az Olvasókörbe, a kormányhoz legközelebb álló napi lap volt. Közölte a rendeleteket, egyszóval nagyon tisztviselő izü volt. Tehát ez helyett kellett volna egy másik lapot megrendelni, és pedig a Függelék című ujság felelt volna meg helyette. Az elnök szavazásra tette föl a kérdést, hogy a Magyarság maradjon-e vagy sem? A tagság között egy pillanatnyi csönd lett, hanem a söntés melletti husszu asztalnál / ez a gyűlés a kocsma helyiség nagy ivó termében zajlott le / ült a Somogyibácsi a megszokot helyén, ahól a harmadik deciét ivogadta, de nem volt Kőri tag, nagyott vágott az asztalra és harsány hangon torokszakadtából kiáltotta :

-- " A magyarságot nemhadjuk. "

A teremben óriási nevetés tört ki, mivel eddig senki sem nyilvánította véleményét. A Somogyi bácsi meg azt gondolta, hogy itt a magyrosodás, a magyar nemzet, a magyar nyelv, vagy a magyar hagyományok megváltoztatásáról van szó. Mikor a teremben a hangulat lecsilapodott az elnök újból föltette a kérdést, hogy a Magyarság meg maradjon-e? A Somogyi bácsi még hangossbban és még nagyobb vágott az asztalra és mondta:

-- A magyarságot semmi szinalatt nem hadjuk.! A teremben újból nagy nevetés tört ki, ugy, hogy az elnök csak egy pár perc mulva tudta folytatni az ülést, de már kénytelen volt a "Magyarság" szó helyett ezt a kifejezést használni: "A szóban forgó lap megmaradjon-e? döntsön a tagság. Természetesen a fennmaradása mellett döntöttek. Somogyi bácsiról el kell még mondani, hogy fiatal éveiben parádos kocsis volt. Szép megtermett, válas pörgebajszu ember volt és szerette elmesélni, hogy egyszer hogyan járt a méltóságos asszonnyal:

-- A métoságos ur egyik reggel kiment a parádés istállóba és így szolt a Somogyi bácsihoz:

-- Ma ugy féltiz táján elkészíti a méltóságos asszony kocsiját, a négyesfogatot és elviszi Zalába a Zichy Sándorné méltóságos asszonyhoz vizitelni. Mindent a legnagyobb rendjén készíts el, hogy panasz ne legyen.

-- Igen is Méltóságos uram!

Somogyi bácsi elkészítette a méltóságos asszony szép fekete borított "Eszterházi" kocsiját és a kastély elé ált. Nem kellett sokat várni a méltóságos asszony igazi uri pompában kiöltözve felült a kocsira. Bálványosról az ut Zalára egy erdön keresztül vezetett. Szép nyári nap volt a méltósága élvezte az erdön keresztül vezető ut kocsikázását.

Megérkeztek a Zichy kuria elé, már várták és kedves előszeretettel fogadták. Zazgerné Méltóságos asszonyt bekisérték a kastély szalonjába. Somogyi bácsi nem kapott parancsot, hogy a négyes fogatot kifogja, hanem szép lassu lépésben sétáltatta a falu hosszú utcáin. Már estefelére járt az idő, amikor Somogyi bácsinak elő kellett állni és haza indultak.

A méltóságos asszony szilaj jókedvében volt és hátról az ujjaival megnyomkodta Somogyi bácsi oldalát, hielgően mondja neki:

-- Lacikám! Még nem megyünk haza, átmegyünk Kerekibe a rétaljakon az erdön át, arra körbe. / A kereki intéző volt a szerető;

-- Ebből nem lesz semmi-- mondta Somogyi bácsi.

-- De parancsolom !

-- Nekem az uraság parancsol és én erre nem kaptam parancsot, hogy a méltóságosasszonyt még Kerekibe is vigyem, különben már eléggé sötétedik az erdön keresztül rossz az ut, nem vállalom a kockázatot. Ha ugyanakarja a méltóságosasszony haza megyünk, cserélek fogatot és a rendes uton mehetünk.

--Nem-nem! nemakarok a falun keresztül Kerekibe jutni. Nem akarok az Urasággal találkozni. Érti?

-- Érteni értem, de nem teljesíthetem.

-- Követelem!

Ugy össze zördültek, hogy a méltóságos asszony nem tudott uralkodni magán és hátról egy pofont lekevert Somogyi bácsinak. Igen megszegyenülve érezte magát, dühbe gurult a hosszú ostorral a lovak közé vágott, majd az ostort letüzte a lovak vágtazni kezdtek, gyeplüt közibük dobta Ő meg leugrott a bakról mondván:

-- Most mehet Kerekibe.!

A méltóságos asszony megiet, fölált a kocsiba és kiabálni kezdett. -- Segítség ! Segítség! /A négyesfogat egyvágtaiba ment

a falu felé. A faluvégen már össze verődtek az emberek és el-
 ejbük álltak, míg végre letudták csillapítani a négyes fogatot.
 A méltóságosasszony holt sápadtan érkezett meg a kastély elé.
 A ijedségen kívül más baj nem történt. Később megérkezett Somogyi
 bácsi is. Kihalgatásra rendelték és a parádés kocsissságból le
 váltották. Majd később kénytelenek voltak vissza helyezni,,mi-
 vel a négyes fogat hajtását senki sem merte vállalni. A méltó-
 ságos asszony , jó később szemrehányást tett a Somogyi bácsinak:
 -- Laci nem gondoltam, hogy ilyen gyáva legyen.....

A gyűlésen még tovább folyt a vita az ujság változta-
 tatásán. Voltak akik a " K i s u j s á g o t " ajánlották, de a
 többség úgy döntött, hogy azt nem kell járattani, mert a faluban
 ugyis ebből van a legtöbb. Egy aranykalászos gazda a "Gazdanelést"
 ajánlotta ez heti lap volt és csak szakirodalommal foglalkozott,
 melynek megrendelését a közgyűlés el is fogadta. Ezzel a gyű-
 lésnek vége is lett. Egyesek hazamentek, de sokan még ott marad-
 tak szórakozni.

Meg kell említeni a régiségek közül a " Sefözdét " sörházat, mely kezdetben az uradalom-é volt, később a Közbir-
 tokosság tulajdonába került. Mivel közös tulajdonba volt a sok
 veszekedés miatt lebontották és eladták. Valószínűleg már nem
 volt gazdaságos az üzemeltetése. A sörház északi szomszédja
 volt a községi kocsmá, vagy vendég fogadó, később magántulaj-
 donba került. Cselle Lajos vette meg és nagyon beinsruálta:
 vágohid, fogadó istálló, nagypajtával, vendég szoba és egy
 nagy tánctermet építtetett a régi kocsmá épülethez. Nagy for-
 galmu kocsmá volt, mivel szálláshelyet tudott biztosítani. A
 sörház pincéje a Dozza utca 4 sz. ház alatt volt. Sokáig be-be
 szakadozott, de most már annyira föltöltődött, hogy semmi nyoma
 nem látható. A sört Bécsbe szállították lovas kocsival. Az akkori
 rossz gyerekek akádákban tárolt sört, nádszállal meg-meg szipo-
 gadták. A serfözdével szemben volt a pállinka ház, mely a harmin
 mincas évek végén lett lebont va és és két ház épült a helyére.
 A patak tulsó oldalán volt a "méhes kert" , ma is még úgy ne-
 vezik, valószínű valamikor sok méhet tartottak itt. A deák F.
 utca végén borju legelő volt még a tagosítás előtt urodalmi
 terület volt és ott volt egy nagy tégláégető kemence a hagyo-
 mány azt tartja, hogy ott égedték a templom építéséhez szük-
 séges téglát. Később dögtér lett. A jelenlegi domborzat környezet
 arra enged következtetni, hogy ott valamikor sok téglát éget-
 hettek, mert a helyét magas part szegélyezi. A kemence és a
 kut még ma is kivehető. A téglák jelzése Z H . Zics Helség.

Wo kommen die besofene hien?
 Wo kommen die besofene hien?
 In Himmels hinain, wo Petrus wier sein,
 Der schent uns ein Schligowiz ein.

Wer wiet nur mit meine leicht gen,
 Wer wirt nur mit meine leicht gen?
 Das Klas un das Scher, der Wein un der Bier,
 Die gehen ja alli mit mier.

Mikor egy vidámabb dalra keztek:

Ach mein liebe Schatzl mein,
 Gehen wier in Wirtsaus ein.
 Trinken wier ein Klaslein Wein
 Dan werdwn wirn so lustig sein.

Jetzt ketz kud, jets kets kud,
 Tra-la-la-la-la-la, jets kets kud.
 / Hald nur kud, truck nur kud. /

.....
 Alle schwarze Brüder di leben so wi mier,
 Alle schwarze Brüder di leben so wi mierz.
 Di legen sich und sauven wider
 Steigen auf und saufen wieder,
 Alle schwarze Brüder die leben so wie mier.

Braun schwarzes Methen du hasz ein ticke Pauch
 Brann schwarzes Methen du hast ein ticke Pauch.
 Der Pauch der khert deine, die Augen die khert mene,
 Die ganze nácht, die ganze Nacht elein, nur alein.

Trum seinmir lustig, wal wier keine Weiber han,
 Trum sei wir lustig wei wir kene Weiber han.
 Dan wen wier die Weiber hetten müsten wier di Kinder machen.
 Alle schwarze Brüder die leben so wie mier....

 Ali Jar ein kind, alli Jar ein Kind, bis net
 vier und zwansig sen.
 O Susanna, O Susana ist das leben noch so Schön.
 Tr Fatter haut die Mutter miter Wiksperta,
 Miter Wikspersta, miter Wikspersta, miter Wikssperta.

 Droza: Fater ist die Lina zu haos?
 Nein.

Wan khomt Sie?
 An Montag.

Enek: Wen nur einmal Montag wert,
 Das ich bei meiner Lina wert:
 Lina bist trina, ste auf und mach mir auf,
 Mier frierzt an mei Fingern, de Schne fald mier trauf.

Proza: Ismétlödik

Enek: Wen nur einmal Montag, Dinztage wert/egész vasárnapig /

Proza: Fater ! ist die Lina zu haus,

Ja!
 Was macht Sie?
 Sie lekt in Pet.

Lina válaszol:

Petter mein liebster, ich steh schon auf,
 Ich warte dich so lange, die Tür mach ich auf.

Vicces mondások.

Régen még gyalog, meg paklikocsival jártak bucsujáró helyekre. Ekkor történt, hogy egy alkalommal Csatkára/Veszprém megye/ mentek, ahol a szent kereszt ereklyéit őrzik, erről lett híres bucsujáró hely. Mielőtt a prosszeszió haza indult volna, mindig fölmentek a kálváriára, ahol hármass kereszt volt fölállítva és szokás volt a feszületet megcsókolni. És akkor ez történt:

Az előimádkozó asszony megszólalt:

Mári! Mári! man Tu puselt tr Schehr?

Marinéni: Jessus Kot! Tes ist tr Schehr? Ich hab kmant tes ist a tr Herkod? A-a ten arme Schehr musman a pusla.

Magyarul:

Mári! Mári te csókolod a latrod? Jézusmáriám ez a lator? Azt hittem ez is az Isten. O-ó ezt a szegény latrot is meg kell csókolni.

A környék faluban élt egy fiatal házaspár. Egyetlen lányuk volt és meghalt. Temetésen pap nem volt a kántor végezte a temetési szertartást. Hogy az ének szó kiválóan szép legyen az apa egy korsó bort adott előre a kántornak. A kántor egy kicsit becsicsantott így kezdte:

Tu-lu-lu-lu-lu, / az orgonát utánozta/ Tr Intervisz von Pusztaszemes iz a ta, tr Nauman Miska von Miklosi iz a ta. Tu-lu-lu-lu-lu.

Megszólalt a feleség:

Ach Kot! ach Kot! So a krosi schand, Mei einzlichí armi Tochter, . Kela, kela ich ich hapstr gesagt geb im nicht foraus tr Wein, es hamer ta ti krosi schand.

De a kántor továbbra is csak rázendített:

Tu-lu-lu-lu-lu: Tr Pohner Sepi von Szorosad iz a ta, ti Kfadrn un der kvadr man sèn a ta. Tr Krosfatae und die Krosmutter sen a ta. Tu-tu-tu- stb.

Ach Kot! Ach Kot so a krozi schand, mein armi anzlichí Tochr.

Megszólal a férj:

Sei rujh! Sei rujh! Ja sei rujh! Ké hol ti alle langste Stangen und scjagn an khop tas er krepieret.

Magyarul:

Az Interviz Pusztaszemesről is itt van, a Bauman Miska Miklosiból idé itt van, T-u tu- tu- tu- lu- lu- stb.

Megszólal a feleség:

Istenem! Istenem! ekkora szégyent hozni ránk, egyetlen szép lányom! Ugye megmondtam ne ad előre neki a bort, most itt vagyunk a nagy szégyenben. A kántor tovább énekel:

A pohner Sepi Szosadról is itt van, a komasszony és a komám uram

is itt van. A Nagypapa és a Nagymama is itt van: Tu-tu-tu - lu.

Megszolal a férj:

Halgas! Halgass! Já halgas! / Halgass ! Meny aztán hoz a legkoszabb rudat, aztán vágd fejbe, hogy gebedjen meg.

Karácsonyi játékok.

Weinacht Spiel.

A karácsonyi játékok általában három részre tagozódtak: Kristkindl./ Betlehemes / Herodes a három királyok hódolata. és a legszebb volt a Paradicsomos játék / Paradeis Spiel. /

A Betlehemest leginkább a kisebbek játszották, a Herodest a legények és a Paradicsomost a nagy lányok , házról házra járva játszották. Leginkább a felső faluvégen kezdték és jöttek lejjebb a falu déli része felé. Sokszor szakadó esőben. A betlehemeseknek a következő szereplők voltak:

Egy csillagvivő, két anygyal, Mária a kisJézussal József, és egy ajándék szoró, /Mariandl/ aki szorta az aszalt gyümölcsöt. Tárgya: Jézust megtalálni Betlehemben és imádni a két pásztor jelenlétében. Kiemelkedően szép volt a csillagvivő éneke és a közös ének " Föl, föl pásztorok és nealudjatok". Egy pirosalmát adtak ajándékba a kis Jézuskának.

A Herodes játék:

Itt volt egy előénekes /Vorlafr / és a három király Gáspár Menyhért Boldizsár, akik Herodesnél érdeklődtek, hol kell a messiásnak születnie, azaz a Zsidók ujszülött királyának. Herodes dübe jött elő hívatta a főpapokat és azok az irásokból megtudták, hogy Betlehemben. Megkérte őket, ha megtalálják Őtet is értesítsék. Egy szép kerिंगő dallammal fejeződik be, amely arról szól, hogy a szentcsalád Egyiptomba meneküljön.

A paradicsomos játék:

Ez volt a legszebb és a szép énekek különösen széppé tették. Szereplők: Mihály és Gábor főangyalok, Atyaisten, Ádám, Éva, Lucifer. Az Atyaisten kiveszi Ádám oldalbordáját, nem érzi magát egész embernek, de megígéri neki amit tőle elvett azt visszaadja egy asszonyt mellé teremteni, aki segíti a gondjaiban. Éva előjön a nádasból és köszönti Ádámot, majd egy duettet énekelnek. Évát megkíséríti a Lucifer és rábeszéli, hogy egyen a tiltott fának gyümölcséből. Ádámmal is megkostoltatja. Bűnbe estek; Szégyeltek magukat és elbujtak a bokrok közé. Isten szólítja Őket bevalják bűnösségüket az atyaisten tudtukra adja, hogy megfognak halni és a paradicsomból kiűzetnek. Szent Mihály főangyalt bizza meg a kiűzetéssel. Itt jön egy nagyon szép ének: "Bei Ihre Kreaturelein"...

/xAt, ÖvagyztésémthényéhezX Az Ő teremtményéhez, a világ kicsiny

és nagy.... Az Atyaisten megbocsájt ádámmak és Evának Gábor fő-
angyallal berendeli Őket ujból a paradicsomba: Bűneiteket meg-
bocsájtom , munkátokat megáldom. Egy szép énnekkel fejeződik be
" Fer für unz nicht, fer suhuns nicht, laset uns nich hören."
" Ne vezess el ne keres fel és ne hagyd meghallani."

Egy paradicsomos kert féleséget vittek magukkal amelyen almák
voltak és a kigyó is nyujtotta nykáz. Ezt aztán a templomban hel-
helyezték el a kisoltáron amig a karácsonyi időszak tartott.

Sajnos ezek a szokások elmulodtak a faluképe nagyon meg-
változott a sváb nyelvet már csak egy pár öregasszony beszéli.
A régi hagyományokat felujtani már nem lehet, ezek csak emlék-
ként élnek, minaddig amig az időssebbek még beszélnek róla. Az
unokák szivesen halgatják a régi emlékeket, de már érdekükben
semmit tenni nemtudnak. A történelmet visszafelé forgatni nem le-
het. De azért a nemzeti szokásokat meg kell tartani, egy nem-
zetnek ebben van az ereje, ha a népi kulturáját megtudja őrizni.